

Erityisen haavoittuvat ryhmät oikeudellisena haasteena

Uhrin kohtaaminen rikosprosessissa –koulutus

Katja-Mari Ottelin, vastaava kriisityöntekijä, psykologi, psykoterapeutti

Kati Puhakka, vastaava kriisityöntekijä, seksuaaliterapeutti (NACS)

Raiskauskriisikeskus Tukinainen

Tukinainen ry

Uhrin haavoittuvuuteen vaikuttavia tekijöitä

- Ikä ja kehitystaso trauman hetkellä
 - lapsi on riippuvainen vanhemmastaan/muusta aikuisesta
 - Ikääntyneet henkilöt
- Traumaattisen kokemuksen laatu – toistuvuus, pitkäkestoisuus, traumatyytit, rikostyytit
- Tekijän suhde uhriin – tekijän asema suhteessa uhriin, riippuvuus
 - Tekijä joka saattaa altistaa uhrin joutumaan toistuvasti uhriksi
 - Tekijä joka voi vaikeuttaa uhrin toimimista rikosprosessissa
 - Lähisuhdeväkivalta
- Sosiaalisen tuen määrä
- Kiintymyssuhteiden laatu
- Aiemmat kokemukset rikoksista
- Elämäntilanne, terveydentila, aiemmat traumat, aiemmat mielenterveysongelmat

Erityisen haavoittuvat ryhmät

Näitä ryhmiä ovat erityisesti

- Lapset
- Nuoret
- Maahanmuuttajat ja maahanmuuttajataustaiset
- Eri vammaisryhmät
- Seksuaalista väkivaltaa kohdanneet
- Lähisuhdeväkivallan uhrin
- Ihmiskaupan uhrin

Huom! Oikeusavustajan ja tukihenkilön roolit korostuvat oikeusprosessissa

Lapset/nuoret

- Alle 18-vuotias on vielä lapsi!
- Vähän suojamekanismeja
- Usein ei sanoja eikä käsitteitä kuvaamaan tapahtunutta
- Lapsiin erikoistuneet tutkijat
- Asiantuntijalausunnot
- Tarvittavan hoidon ja tuen varmistaminen koko rikosprosessin ajan tärkeää, myös lapsen/nuoren vanhemmilla usein suuri tuen tarve

Nuoret

- Nuorten kokemukset seksuaalisesta väkivallasta ilmoitettua yleisempiä
- Kynnys ilmoittaa asiasta poliisille korkea
- Nuoruuden kasvu- ja kehitystehtävät tekevät nuoruusikäisestä erityisen haavoittuvan
- Nuoren kriisi – kaikki pelissä – halu väistää ja palata nopeasti normaaliin elämään

Nuoret

- Kehityksellinen ristiriita : riippuvuus vanhemmista – halu itsenäistyä
- Trauma näkyy esimerkiksi alakulona, ilottomuutena, ahdistuksena, pelokkuutena, aggressiivisuutena, päihdeongelmina, syömishäiriöinä, seksuaalisuuden kieltämisenä tai seksuaalisena riskikäyttäytymisenä, ystäväpiirin kadottamisena tai muuttumisena, jatkuvina itseän kohdistuvina epäilyinä ja itsetunnon romahtamisena.
- Tulevaisuudenkuvat voivat haalistua ja nuoren opiskelumotivaatio ja keskittymiskyky voivat heikentyä.

Nuoren kohtaaminen

- Puhu nuorelle kuin aikuiselle. Muista kuitenkin, että hän ei ole vielä aikuinen.
- Varmista, että nuorella on riittävästi tukea. Tukena voivat olla omat vanhemmat, muut läheiset tai muut auttavat tahot. Tue nuorta tukeutumaan. **Tee yhteistyötä lastensuojelun ja nuoren tukiverkoston kanssa.**
- Anna nuoren olla oman asiansa keskipiste, vaikka kuulusteluissa ja asian hoidossa olisi mukana muitakin ihmisiä ja esimerkiksi nuoren vanhemmat. Puhu aina suoraan nuorelle.
- Tiedosta, että nuori saattaa suojautua olemalla ärsyttävä, uhmakas tai muuten hankala. Myös vaikeneminen voi olla keino suojautua. Muista, että nuorella ei ehkä ole sanoja kokemukselleen.
- Kysy nuorelta, miten läheiset ja kaverit ovat reagoineet tapahtuneeseen. Toisten reaktiot saattavat vaikuttaa siihen mitä nuori kertoo tai jättää kertomatta.
- Vältä työntekijän vaihtumista, jos mahdollista. Anna tieto myös kirjallisena! Tapaa nuori riittämän monta kertaa.
- Oikeudenkäynnissä, varmista että nuori tietää mitä tapahtuu, mitä häneltä odotetaan, keitä on läsnä ja miksi.
- Kaikki turvallisuudentunnetta lisäävät järjestelyt oikeussalissa auttavat nuorta puhumaan.

Seksuaalirikoksen uhrin

- Seksuaalirikoksen uhriksi joutuminen aiheuttaa äärimmäisen haavoittuvuuden kokemuksen.
- Vaikuttaa uhrin käsitykseen itsestään, toisista ihmisistä ja maailmasta
- Perusturvallisuus järkkyy
- Vaikeus luottaa itseensä ja toisiin
- Voimakkaat pelon, häpeän ja syyllisyyden tunteet ottavat vallan
- Post-trauma-oireet (PTSD), masennus, itsetuhoisuus
- Eriyksen nöyryyttävä kokemus – kohdistuu uhrin intiimeimpään ja yksityisimpään alueeseen – seksuaalisuuteen. Seksuaalisuudesta on vaikea puhua, vaikeus myös ottaa puheeksi.
- Ympäristön reaktiot ja ensimmäiset kontaktit ovat ratkaisevia traumasta toipumisen ja avun hakemisen kannalta.

Maahanmuuttajataustaiset uhrin

- Selvitä, tarvitseeko uhri tulkkia. Hanki luotettava tulkki ja tee tulkin ajanvaraus ajoissa. Kysy uhrilta mahdollisista kulttuurisista ja poliittisista esteistä, jotka saattavat liittyä tulkin käyttöön.
- Käytä ammattitulkkia, älä puolisoa, lapsia, sukulaisia tai tuttaviam. Naisuhrin kanssa on hyvä käyttää naistulkkia. Joissakin tapauksissa samasta etnisestä yhteisöstä olevaa tulkkia ei pidetä luotettavana.
- Ota huomioon uhrin tulkkausta koskeva palaute. Varmista, ymmärtääkö uhri tulkin murretta, kirjakieltä tai ammattisanastoa.
- Käännetyn materiaalin antaminen on hyödyllistä. Huomioi kuitenkin, että uhri ei välttämättä osaa lukea tai kirjoittaa.
- Jos poliisi hälytetään kotiin, varmista, että mukana on naispoliisi, jolle naisuhri voi puhua.
- Varmista, että uhrin ei tarvitse nähdä tekijää. Se on erityisen tärkeää, jos kyse on kunniaan liittyvästä väkivallasta.
- Varmista aina uhrin suojelun tarve.
- Varaa enemmän aikaa kuin kantaväestön kanssa. Uhrin pyrkivät usein puhumaan asian ympäriltä, koska sukulaisista on vaikea puhua.
- Kysy uhrilta tapahtumista, mutta älä johdattele. Kysy, mitä hänelle on tapahtunut. Maahanmuuttajataustainen uhri ei välttämättä tunne erilaisia väkivallan muotoja, jos lähisuhdeväkivalta ei ole ollut rikos hänen kotimaassaan.
- www.monikanaiset.fi

Vammaiset tai toimintarajoitteiset uhrit

- Vammaisilla on tavallista suurempi riski joutua väkivallan uhriksi heikon puolustuskykynsä vuoksi. Kehitysvammaisilla henkilöillä on erityisen suuri riski kohdata seksuaalista väkivaltaa.
- Vammaisen kohtaa väkivaltaa useimmiten lähisuhteessa tai kotonaan. Yleensä tekijä on uhrille läheinen tai tuttu henkilö. Uhriksi joutumiselle altistavia tekijöitä ovat vammaisuuteen kohdistuvat asenteet sekä vammaisen henkilön erityinen riippuvuus läheisistään ja avustavista henkilöistä.
- Vammaisella henkilöllä voi olla alhainen itsetunto ja heikko käsitys oman kehonsa fyysisistä rajoista. Hän saattaa olla myös tietämätön omista oikeuksistaan ja siitä, mitä seksuaalinen väkivalta on.
- Erityisesti kehitysvamma vaikeuttaa ja hidastaa havaitsemista ja ymmärtämistä. Kehitysvammaisen henkilö ei välttämättä tunnista tilanteeseen liittyviä riskejä tai väkivallan uhkaa, eikä kykene reagoimaan tarpeeksi nopeasti.
- Edunvalvojan tarve?
- www.tukiliitto.fi

Kehitysvammaisen uhrin kohtaaminen

- Käytä selkeää kieltä ja konkreettisia ilmaisuja. Käsittele vain yhtä asiaa kerrallaan.
- Varmista, että olet tullut ymmärretyksi. Tee sisältöön liittyviä kysymyksiä ja toista viestisi ydinasia.
- Tue vuorovaikutusta. Esimerkiksi piirtäminen tai kuvat voivat selkeyttää viestiäsi ja auttaa uhria ilmaisemaan itseään.
- Uhrin ennestään hyvin tunteva henkilö voi olla tukena asian selvittelyssä. Tuttu henkilö voi auttaa sinua ja uhria ymmärtämään toisianne sekä tukea uhrin turvallisuuden tunnetta.
- On tärkeää, ettei uhria syyllistetä tapahtuneesta.

Lähisuhdeväkivallan uhrin

- Lähisuhdeväkivaltaa on fyysisen väkivallan lisäksi myös seksuaalinen väkivalta, henkinen väkivalta, kuten alistaminen, kontrollointi, mitätöinti, uhkailu sekä eristäminen ystävistä ja sukulaisista.
 - Tämä kaikki murentaa itsetuntoa ja voi saada uhrin uskomaan, että väkivalta on hänen syytään.
 - Uhrin itsetunnon murentuminen vie hänen voimiaan, jolloin hän ei kykene hakemaan apua ja toimimaan omassa asiassaan.
 - Uhri on erityisen haavoittuvainen, koska hän on alistetussa asemassa. Pelon ja alistuneisuuden vuoksi, uhri ei pysty uskomaan muutokseen. Tämä saattaa saada hänet vähättelemään parisuhteessa tapahtuvia väkivaltakokemuksia.
 - Lähisuhdeväkivallan tilanteita voi olla hyvin monenlaisia. Uhri voi vaikuttaa sopeutuneen tilanteeseen. Taustalla voi olla kuitenkin uhrin psyykinen riippuvuus tekijästä ja/tai uhrin psyykinen traumatisoituminen ja alistuminen suojautumiskeinona.
- Taustalla voi olla myös uhrin riippuvuus tekijästä taloudellisesti.

Lähisuhdeväkivaltaa kokeneen kohtaaminen

Kohtaa uhri yksin – ei kontrolloivaa henkilöä läsnä!

Varaa aikaa, kysy useilla eri tavoilla

Älä syyllistä!

Muista, että irtaantuminen vie usein paljon aikaa ja tarvitaan useita puuttumisia tilanteeseen! Juuri tämä kerta voi olla se ratkaiseva!

Ihmiskaupan uhrit

- Tunnistaminen! Esim. kotihälytystilanteissa on hyvä pitää mielessä ihmiskaupan mahdollisuus ja tarkistaa, ovatko esimerkiksi henkilöiden asiakirjat kunnossa.
- Uhriutumisen on saattanut alkaa jo varhain. Toivo paremmasta elämästä elää.
- Uhrilla ei tietoa oikeuksista eikä avunsaantimahdollisuuksista.
- Uhrin voi olla vaikea luottaa viranomaisiin. Uhria on ehkä peloteltu.
- Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä Joutsenon vastaanottokeskuksessa

Turvallisuuden merkitys

Kaikki, mikä tukee uhrin turvallisuuden- ja hallinnan tunnetta, auttaa yhteistyön onnistumista poliisin ja oikeusviranomaisten kanssa !